

LIBRIS

We know
books

@ Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

ISBN: 978-606-49-1595-5

Corector: Larisa Pleșca

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

OCTAVIAN SIMU

OMUL JAPONEZ

E I K O N
București, 2025

oamenii acestei civilizații vechi, dar modificată radical de evoluția generală a omenirii, să ne ofere în viitor, sau cât mai curând posibil, o lucrare ce ar putea să se intituleze „Omul japonez de astăzi”.

Cuprins

Cuvânt înainte.....	5
I. Trecutul îndepărtat.....	15
II. Între legendă și istorie. Yamato și Asuka.....	36
III. Familia. Populația.....	42
1. Familia tradițională.....	44
2. Familia imperială (kōshitsu).....	52
3. Bărbatul, femeia, copilul.....	54
4. Împăratul.....	69
5. Împărăteasa.....	74
6. Shōgunul.....	76
7. Daimyō-ul.....	79
8. Samuraiul.....	82
IV. Oamenii clasei sociale inferioare.....	97
V. Universul spiritual.....	106
VI. Orașenii.....	127
VII. Ceremonii, manifestări festive și sărbătorești, obiceiuri (bune și mai puțin bune)...	141
VIII. Unele caracteristici fizice, demografice, comportamentale și psiho-culturale ale japonezilor.....	170
IX. Epilog.....	198

distincția între existențele definite de sexul care îl divide pe om, prin substanță sau înfățișare, în două reprezentări, feminin și masculin.

Cu cine s-ar cuveni să înceapă, ca subiect, analiza omului? Cu *femeia* sau cu *bărbatul*? Dacă împingem gândul departe, în trecut, atunci când, se presupune, a existat, ca autoritate a grupărilor omenești, femeia, așadar în epoca unui *matriarhat*, care ar fi funcționat o vreme, s-ar impune să se dea prioritate reprezentantei sexului feminin. Dacă ne oprim sau ne referim la zilele noastre, când există în mod tacit, nicidecum îndreptățit, părerea că bărbatul ar fi superior femeii, prin forța lui fizică, spirit autoritar etc., atunci, și în paginile unei cărți, ar trebui să se dea prioritate bărbatului, care domină de multe veacuri, într-un soi de *patriarhat*, viața socială și desfășurarea istorică a majorității comunităților.

Ideal ar fi să putem prezenta *omul* în integralitatea lui, omul în viziunea sa despre lume, dar suntem copleșiți de diversitatea rezultată din evoluția lui, marcată de migrații, metisări, petrecute în timp, încă din preistorie, fenomene prezente altminteri și în contemporaneitate; s-a creat astfel o varietate de atitudini și reprezentări fragmentate, determinate de grupurile sociale, punându-se în mișcare o ființă simțitoare, cugetătoare, gânditoare, născocitoare de artă și știință, de bine și de rău, făcătoare de legi, de tradiții, declanșatoare de conflicte etc.

Înainte de a arunca o privire mai atentă asupra fiecăreia dintre categoriile sociale existente în arhipelagul japonez, vom așeza totul în funcție de efectul *timpului* (istoric) derulat fără încetare și de dimensiunile *spațiului* unde s-a afirmat viul sub orice formă pe planeta noastră.

I. Trecutul îndepărtat

Dacă privim o hartă a Extremului Orient, grupajul de insule aflat la est de teritoriul asiatic continental chinez și de cel nord-estic al Rusiei, vedem integralitatea arhipelagului japonez de astăzi, alcătuită din cele patru insule principale, mari (Honshū, Shikoku, Kyūshū și Hokkaidō), și din numeroase altele mai mici, totalizând aproximativ peste patru mii de petece de pământ. Ceea ce este în prezent un teritoriu locuit de japonezi, odinioară, în epocile străvechi (Paleolitic, Mezolitic, Neolitic), se prezenta, ca înfățișare geografică, cu totul altfel. Arhipelagul s-a modificat în funcție de evoluția climei, de nivelul apei mărilor înconjurătoare, de glaciațiunile survenite în timp. În acele vremuri, firește, au existat momente în care au lipsit condiții care să asigure viețuirea omului.

Primele indicii indirecte ale prezenței omenești în insule s-au întrezărit a fi aparținut Paleoliticului, cam pe la anul 40.000 î.Hr. Cercetătorii (arheologi, antropologi, climatologi, biologi etc.) au căutat, și continuă să o facă, nădăjduind să afle indiciile materiale ale unei posibile existențe a omului în insule. Puținele urme indirecte găsite, ca dovezi ale existenței omului acolo, nu sunt, însă, prea convingătoare.

Nici datele oferite de cei care au investigat zonele ce aparțineau Mezo și Neoliticului nu sunt pe deplin satisfăcătoare.

Existența omului pe acele meleaguri, comportamentul lui și felul cum s-a adaptat pământului unde s-a stabilit după ce, prin migrație, a părăsit îndepărtatele și greu identificabilele locuri de obârșie, rămân puțin cunoscute.

Prin cele menționate mai sus vrem să scoatem în relief faptul că interesul major al cercetătorilor are ca țintă principală stabilirea

cât mai aproape de adevăr a originii poporului japonez, a formării lui ca o etnie inconfundabilă. Despre această încercare, a multor savanți japonezi și ne-japonezi, de a contura o realitate petrecută cu mult timp în trecut, am discutat în două din cărțile noastre, *Japonia preistorică* (Ed. Saeculum I.O., 2022) și *Misterioasa populație AINU din Japonia* (Ed. Saeculum I.O., 2019).

Încă din anul 1942, eruditul român G. Băgulescu, referindu-se la populația japoneză, a afirmat că ea este rezultatul contopirii malaezienilor și polinezienilor veniți din sud cu albi din nordul Asiei, cu cei de rasă galbenă din centrul (mijlocul) continentului asiatic și cu populația băștinașă *ainu*. Evident, autorul român nu avea la îndemână, în anii de după 1940, datele de ultimă oră obținute abia în prezent de cercetătorii zilelor noastre. Afirmările publicate de el s-au sprijinit pe ce se cunoștea la acea vreme și pe observațiile intuitive personale înregistrate pe timpul șederii sale în Japonia. Este un merit incontestabil al intelectualului și diplomatului român că opiniile sale nu au fost prea departe de ceea ce se acceptă astăzi.

În prezent se admite că poporul japonez s-a format treptat, în timp, prin amestecul sau metisajul și mixajul biologic al numeroaselor grupări omenești, mai mari sau mai mici, care au migrat spre arhipelag, pornind din teritoriile chineze și coreene, poate chiar și din teritorii mult mai îndepărtate (mările sudului). Foarte probabil, migrația malaezienilor din sud a fost favorizată odinioară de existența curentului marin de apă caldă, numit astăzi de japonezi *Kuroshiu*, ce curgea dinspre sud spre nord, permițând micilor grupuri de navigatori, cu bărcile lor fragile, înaintarea mai lesnicioasă care să-i ducă până în arhipelagul nipon, să ajungă la insulele Kyūshū și Shikoku, acolo unde intenționau să se stabilească. În cele din urmă, așadar, etniile de origine mongoloidă, cele preindiene sau indiene și cele de rasă albă (*ainu*) din Asia de nord-est (Siberia, peninsula Sahalin), ca și oamenii mărilor sudului, într-un amestec difuz

și prin mecanismul de înrudire biologică cvasipermanentă, s-au coagulat într-un popor nou. Se admite că această sinteză biologică a fost înfăptuită, încheiată pe deplin, odată cu constituirea regatului *Yamatai* (*Yamato-koku*) în perioada *Yayoi* (cca 1000 î.Hr.–300 d.Hr.), având și primii suverani reali (?) sau legendari. În fapt, acea structură statală, localizată în ținutul Yamato, era poate doar un „oraș capitală” condus de un suveran și de o „curte imperială”. Cea dintâi regină s-a numit Himiko. Despre acest regat se găsesc însemnări în vechile cronicile chineze ale dinastiei Wei. Acolo se pomenește pentru prima oară, în textele scrise despre „țara *wo* (*wa*)” și despre „populația *wa* (*wo*)”. În acele cronicile sunt descriși oamenii regatului în termeni sugestivi, plastici, începând cu aspectul lor fizic, anatomic, continuând cu ce fel de relații au avut loc între chinezi și oamenii *wa*. Noțiunea *wa* sau *wo*, scrisă cu aceeași ideogramă, are sensul de făptură nanică, mică de statură, mărunță. Este de presupus, așadar, că „japonezii” din regatul Yamato nu erau prea înalți. Condițiile destul de primitive în care trăiau și modalitatea prin care își asigurau traiul nu i-au împiedicat pe chinezii cărmuiți de împărați, sau de o altă formă de suverani, să stabilească schimburi comerciale și relații de subordonare cu oamenii *wa*. Chinezii acelor vremuri se aflau într-un stadiu de civilizație și dezvoltare culturală net superior populațiilor aflate în vecinătatea lor.

Ne vom referi, așadar, în lucrarea noastră, la *omul japonez* al începuturilor statului Yamato, stat constituit pe deplin abia în veacul al VII-lea. Trebuie însă făcută mențiunea că termenul *Yamato* a început să fie utilizat de istoricii japonezi și a intrat în uz abia pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, nicidecum în Antichitate. Vom schița ceea ce pare a fi fost specific sau caracteristic unei populații abia încheiate, cea denumită *wa* de chinezi, cu referire la anatomofiziologia ei și la felul cum s-a exprimat ea antropologic, fizic, psiho-mental, spiritual, emoțional și comportamental.

Ne-am propus ca în paginile care urmează să întregim imaginea omului japonez amintind mereu de relațiile lui cu natura, cu divinitatea, cu ceilalți oameni și cu el însuși, felul lui de a gândi, simți, acționa și mișca în lume și în mediul social.

Am avut în vedere mereu faptul că omul este un produs al mediului cultural pe care l-a creat și al mediului social, deoarece el rămâne, în același timp, realizator al multor lucruri materiale, dar și al propriului său produs social.

Din tot ce știm, suntem obligați să recunoaștem că *omul* a fost nevoit să se adapteze mereu, reacționând la mediul natural aflat în permanentă variație, precum și la împrejurările istorice, cu eforturi uriașe, cu sacrificii și pierderi, uneori catastrofale, pentru a rămâne și a-și păstra condiția sa umană, pentru a viețui în omenescul său structural determinat sau impus, poate, de destin.

*

Chiar dacă s-au găsit discrete urme arheologice, nesigure sau, mai degrabă, „imaginare” ale prezenței omului în arhipelagul japonez în Paleolitic, chiar dacă le-am accepta ca fiind autentice, nu putem ști ce fel de oameni au fost aceia, ce sursă umană de *homo sapiens* va fi fost, și mai ales dacă ea s-a perpetuat din generație în generație până la omul japonez de astăzi. Să ne imaginăm că un fragment de ADN a străbătut cei 40.000 de ani până în zilele noastre. Dacă știința contemporană are mijloacele necesare identificării acelei urme diluate de ADN, dacă i se poate descifra sursa vigoriei, a puterii sale de a se transmite ani în șir, amestecată, metisată cu alte surse, dacă, în cele din urmă, a lăsat ceva din zestrea humanoidă japonezului de azi, atunci avem un element autentic al cunoașterii demografice recente.

Se presupune că arhipelagul a fost într-adevăr populat încă din Paleoliticul superior (anul 36.000 î.Hr.). Ar mai exista, se

pare, unele indicii referitoare la prezența populației *ainu* în nordul țării în urmă cu aproximativ 39.000–21.000 de ani. Unii cercetători afirmă, totuși, că arhipelagul ar fi fost populat abia după ultima glaciațiune din Paleoliticul târziu, adică după anul 12.000 î.Hr. Alții presupun însă că în era glaciară Pleistocen din preistorie au izbutit să ajungă în arhipelag pentru prima oară grupuri umane venite de pe continentul asiatic. Înainte de anul 8.000 î.Hr., în perioada paleolitică preceramică (*Kyūseki jidai*), oamenii știau să cioplească piatra. Mai mult, s-a exagerat cu aprecierile, susținându-se că se practica cioplirea pietrei și mai înainte de data menționată mai sus. Asemenea abilitate a oamenilor primitivi a luat sfârșit, ca practică, în insulele japoneze, în perioada Neoliticului, odată cu apariția primelor produse ale olăritului.

Ar mai fi de menționat că în Paleoliticul târziu clima foarte rece a înlesnit comunicarea cu continentul asiatic prin crearea unui drum de gheață între insula nordică Hokkaidō și câmpia siberiană. Numeroase asemănări dintre „uneltele” de piatră din sudul japonez și cele de pe continent fac proba că au existat contacte omenești între arhipelag, China de nord și Manciuria. De altminteri, nivelul scăzut al apei mărilor a facilitat și între anii 20.000 î.Hr. și 18.000 î.Hr. legătura părții vestice japoneze (insula Kyūshū din sud) cu peninsula coreeană. Probabil că unii oameni ai acelor timpuri au putut ajunge și până în vestul insulei principale Honshū.

Există câteva probe ale prezenței omenești în acele insule, câteva unelte de os și chiar niște unelte de piatră neșlefuită care ar data din Paleoliticul timpuriu. Abia în Paleoliticul târziu (28.000–10.000 î.Hr.), uneltele de piatră au început să fie șlefuite și capabile să arate, ca aspect și eficacitate, mult diferit de uneltele mai vechi.

Împrejurările climatice și geografice explică prezența de mici grupuri omenești migratoare. Acestea s-au așezat, mai ales, în

zonele costiere japoneze, cu atât mai mult cu cât în Pleistocen nivelul apei mărilor a scăzut simțitor. Printre altele, omul, ajuns în insulele japoneze, a supraviețuit ca vânător și culegător al vegetalelor comestibile. Interesant este că în siturile cercetate, în așezările costiere, s-au găsit unelte din obsidian, o rocă vulcanică aflată la mare distanță de partea vestică a insulelor.

Ca un fel de concluzie, discutând despre Paleoliticul japonez, în ciuda foarte puținelor argumente palpabile, materiale, și resturi arheologice, putem accepta concluziile cercetătorilor niponi care afirmă că primii oameni au ajuns în arhipelag începând cu anul 30.000 î.Hr. Ei își asigurau traiul ca vânători și culegători de fructe, legume și rădăcinoase comestibile. Locuiau în grote sau în bordeie semiîngropate, protejate cu acoperișuri provizorii făcute din resturi vegetale (ierburi, paie, crengi etc). Incontestabil, știau să folosească focul. După ce nivelul apei mărilor a început să crească, ei au putut să practice pescuitul.

Primele lor unelte de piatră le-au creat, cel mai probabil, începând cu anul 12.000 î.Hr., cam la debutul perioadei *Jōmon*, la care ne vom referi mai jos. Primele dovezi ale omului neolitic sunt uneltele de os și din piatră cioplită și șlefuită găsite în diferite situri.

Cercetătorii de astăzi au ajuns la concluzia că doar 10-20% din capitalul genetic al japonezului zilelor noastre ar proveni din Paleolitic și din perioada *Jōmon*. Restul de 80% ar aparține perioadei *Yayoi*.

*

Poate cea mai importantă etapă a populării ample a insulelor arhipelagului nipon a fost cea a perioadei *Jōmon* (*Jōmon jidai*), cuprinsă, circa, între anii 10.000 î.Hr. și 300 î.Hr. – între Mezolitic și început de Neolitic.

Condițiile climaterice au favorizat mișcarea oamenilor dintr-o zonă geografică în alta. S-a înregistrat, de pildă, trecerea dinspre peninsula coreeană spre cele mai apropiate insule japoneze. Ne referim mai cu seamă la Kyūshū și Shikoku. Imigranții coreeni își căutau spre răsărit un tărâm mai liniștit, mai sigur pentru existența lor, care să-i îndepărteze de o geografie supusă confruntărilor aproape permanente între unele regate coreene, adevărate războaie în care unii se luptau pentru cucerirea de noi teritorii, alții pentru a-și apăra propriul pământ. Se știe că în peninsula coreeană, între regatul Silla (*Shiragi*, în japoneză), cel agresiv, și mai puțin războinicul stat Paekche, se desfășurau periodice lupte crâncene. Evenimentele de acest soi au fost consemnate în cronicile chineze ale vremurilor.

Ajunși în insulele nipone menționate, imigranții s-au trezit că sunt întâmpinați cu o opoziție înverșunată de populația să-zicem „aborigenă” sau „indigenă”. Ne referim la *ainu*, acea etnie de rasă albă, doritoare și ea să se așeze (statornic), pe o durată cât mai lungă de timp, pe un teritoriu favorabil. Și *ainu*-ii ajunseseră în arhipelag de pe continentul asiatic, porniți cu foarte mulți ani înainte, probabil din zona Amurului. Deplasarea lor fusese înlesnită sau ușurată de curentul marin rece (*Oyashio*), care cobora din nord spre sud, pornit din Oceanul Arctic, trecut prin Marea Bering, prin Ohotsk, Kamciatka, arhipelagul Kurilelor, apoi prin Marea Japoniei, precum și în jurul întregului arhipelag nipon. Astăzi mai există oameni *ainu* „puri” doar în satul Piratori de lângă orașul Sapporo, în insula nordică Hokkaidō. În paranteză fie spus, chinezii au afirmat că *ainu*-ii ar fi o rasă de tătari din Sahalin, în timp ce occidentalii că ar proveni din sudul Himalayei.

În afara *ainu*-ilor, poate că mult mai puțini ca număr, ajunseseră totuși, pe aceeași cale a curentului rece nordic, chinezi din nordul țării lor, manciurieni și coreeni. Cu toții erau ispitiți de pământul insulelor japoneze, unde existența sedentară părea mai lesne posibilă, iar resursele alimentare mai bogate.

Odată stabilite ca fiind reale asemenea valuri migratorii, un cercetător japonez, Kazuko Hanihara, a formulat și publicat, în anul 1984, o teorie ce avea ca suport (argument) deplasările de grupări omenești și consecința lor, amestecul rasial împlinit, ca structură, potrivit unui model „dual”. Autorul crede că japonezii moderni și-au început existența mai întâi ca o populație a perioadei *Jōmon*. Abia un al doilea val migrator, venit dinspre Asia estică după anul 300 î.Hr., adică în perioada *Yayoi*, a completat mixajul rasial, etnic.

Oamenii „protojaponezi”, de la finele Paleoliticului, au constituit o populație nomadă, cea a perioadei *Jōmon*. Ei erau, cum am mai menționat, vânători, culegători de vegetale comestibile și, poate, pescari rudimentari, utilizatori ai câtorva resurse marine. Nefiind sedentari, ei foloseau, pentru a supraviețui, resursele de hrană naturale amintite până la epuizarea lor, după care se deplasau spre alte teritorii. Căutau, ca hrană, diverse plante, fructe, animale de vânat (cerbi și mistreți), crustacee și pești. Uneltele lor erau confecționate rudimentar din piatră, lemn, os, corn animalier și scoici. Armele lor nu erau altceva decât niște arcuri cu săgețile necesare și lăncile din bambus prevăzute cu vârfuri de piatră.

Meșteșugul cel mai de seamă al oamenilor *Jōmon*, meșteșug care ne uimește și azi prin rezultatele obținute, a fost cel al producerii unei ceramici monocrome de o originalitate cu totul aparte. Printre produsele ceramice găsite de arheologi s-au aflat figurinele denumite *dōgu*. Unele din ele posedau motive falice, altele aveau pe jumătate o formă de animal și pe cealaltă jumătate una de om sau erau asemănătoare măștilor folosite de șamani. Faptul că figurinele *dōgu* s-au găsit mai ales în morminte arată, indirect, rolul jucat de acestea în ritualurile legate de momentele funerare. Alte *dōgu* sugerează fecunditatea. Unele dintre ele reprezentau niște femei cu abdomenul mare, bombat, al gravidității, ori cu sânii extrem de bogați.

S-a mai sugerat că figurinele *dōgu* ar fi fost utilizate și în practicile (transele) șamanice, în forma lor primitivă.

Arheologii au limpezit și modalitatea oamenilor epocii de a se adăposti. Temporar, acolo unde era posibil, ei locuiau în peșteri. Altminteri, oamenii epocii *Jōmon* își puteau „construi” cu rapiditate câte o locuință săpând gropi și încropind bordeie (*tate-ana* sau *tate-ana juko*) pe care le acopereau cu bambuși, crengi, ierburi și alte resturi vegetale. Pe cât de repede se putea realiza o asemenea „locuință”, pe atât de ușor se și putea părăsi, uneori în mare grabă sau, la nevoie, fiind potrivită nomazilor, pregătiți mereu să pornească în căutarea altui loc bogat în resurse de hrană.

Se cuvine să reținem și părerea unor cercetători care, fără să vină cu argumente convingătoare, susțin că omul perioadei *Jōmon* ar fi încercat să practice cele dintâi forme de agricultură. Alți comentatori susțin că s-au găsit urme arheologice care probează că, după anul 5000 î.Hr., s-au format mici sate sau cătune, alcătuite din cel mult 30 de locuitori, adică o primă manifestare de sedentarism a acelor oameni.

Despre oamenii perioadei *Jōmon* se mai știe că își îngropau morții în poziția „fetală”, ghemuiți, cu membrele inferioare flexate din genunchi. S-a mai presupus că limba vorbită de acei oameni se apropia fonetic de modul cum se înțeleg între ei polinezienii de astăzi. Ar fi de menționat că despre limba japoneză s-a mai spus că sistemul gramatical folosit are numeroase similarități cu cel ale limbii care se vorbește în peninsula coreeană.

*

Chiar dacă în zestrea japonezului zilelor noastre contribuția genetică a vechii populații *ainu* se reduce la cel mult 10%, credem că merită să poposim puțin cu discuția la această etnie. Pe scurt, în perioada *Jōmon*, ea era prezentă în insulele arhipelagului